947.75
G344c

NOTICE: **Return or renew all Library Materials! The *Minimum* Fee for each Lost Book is $50.00.**

The person charging this material is responsible for its return to the library from which it was withdrawn on or before the **Latest Date** stamped below.

Theft, mutilation, and underlining of books are reasons for disciplinary action and may result in dismissal from the University.
To renew call Telephone Center, 333-8400

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY AT URBANA-CHAMPAIGN

JUL 09 1990

JUN 11 1990

L161—O-1096

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
STACKS

BIBLIOTECA „ASTRA"

Nr. 9

CUM S'A FĂCUT UNIREA BASARABIEI

DE

Dr. ONISIFOR GHIBU,
PROFESOR UNIVESITAR (CLUJ).

SIBIIU, 1925.
EDITURA „ASOCIAȚIUNII".
TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român.

Intemeiată la 1861.

Președinte de onoare: M. SA REGELE FERDINAND.

Prezident activ: Vasile Goldiș.

Vice-prezident: Dr. Octavian Russu.

Membrii comitetului central:

Ioan Agârbiceanu, publicist, membru coresp. al «Acad. Române», Cluj.
Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Rom. ortod. din Transilvania, Sibiiu.
Dr. Victor Bârlea, dir. școalei normale, Lugoj.
Dr. Ilie Beu, medic, Sibiiu.
Dr. I. Blaga, dir. de liceu, Brașov
Ioan baron Boeriu, general în pens., Sibiiu.
Dr. V. Bologa, dir. de lic. Sibiiu.
Dr. Lucian Borcia, adv., Sibiiu.
Dr. Al Borza, prof. univ., Cluj.
Dr. I. Bunea, dir. de liceu, Sibiiu.
Dr. Elie Dăianu, protop., Cluj.
Dr. N. Drăgan, prof. univ., Cluj.
Petru Dreghiciu, senator, Sibiiu.
Octav. Goga, membru al «Acad. Române», Ciucea.
I. I. Lapedatu, dir. de bancă, prof., Sibiiu.
Dr. I. Lupaș, prof. univ., membru al «Acad. Rom»., Cluj.
Iuliu Marțian, maior î. r. dir. de bancă, Năsăud.
Dr. G. Moga, gen.-medic, Sibiiu.
Ioan Moța, publicist, Oradea.
Ioan F. Negruțiu, dir. școalei normale, Blaj.
Dr. Zenovie Pâclișanu, dir. general, membru coresp. al «Acad. Române», București.
Aurel Popescu, comerc., Sibiiu.
G. Poponea, conducătorul tipografiei arhidiecezane, Sibiiu.
Dr. George Preda, medic, dir. osp. de alienați, Sibiiu.
Dr. Alex. Rusu, canonic, Blaj
Tr. Scorobețiu, asesor. consist., Sibiiu.
Dr. V. Stan, dir. șc. norm., Sibiiu.
Dr. Vasile Suciu, mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș, Blaj.
Gavril Todica, cont., Geoagiul-de-jos.
Nic. Togan, protopop, Sibiiu.
I. Vătășan, dir., «Albina», Sibiiu.

Fondată la 1868. **„Revista Transilvania“** Fondată la 1868.

COLABORATORI:

I. Agârbiceanu, A. P. Arbore, D. C. Arion, I. C. Băcilă, M. Baiulescu, A. Bancu, N. Bănescu, I. A. Bassarabescu, I. Bianu, L. Blaga, G. B. Duică, V. Bogrea, Dr. L. Borcia, Dr. Al Borza, Al. Busuioceanu, Al. Ciura, Dr. I. Coltor, A. Cotruș, Dr. E. Dăianu, Dr. N. Drăgan, R. Dragnea, S. Dragomir, V. Eftimiu, I. Georgescu, Dr. O. Ghibu, V. Ghidionescu, O. Goga, I. Gorun, P. Grimm, C. Hodoș, E. P. H. Longin, N. Iorga, Al. și I. I. Lăpedatu, V. Lazar, Dr. Ioan Lupaș, A. Lupeanu-Melin, Dr. I. Maniu, Gen. I. Manolescu, Dr. I. Mateiu, S. Mehedinți, Dr. V. Meruțiu, C. Moisil, Gen. Tr. Mosoiu, D. Nanu, Dr. D. Negru, V. Păcală, T. V. Păcățianu, Dr. Z. Pâclișanu, Em. Panaitescu, V. Pârvanu, D. D. Pătrășcanu, Dr. I. Paul, C. Pavelescu, Dr. H. Petra-Petrescu, E. Pitiș, A. Pop, Dr. I P.-Voitești, Dr P. Poruțiu, Dr. G. Preda, Dr. O Prie, Dr. S. Pușcariu, L. Rebreanu, Dr. P. Roșca, St Roșianu, I. U. Soricu, V. Stanciu, M. Ștefănescu, V. Stroiescu, Dr. A. Tatar, G. Todica, N. Togan, D. Tomescu, G. Vâlsan.

947.75
G344c

Cum s'a făcut unirea Basarabiei.[1]

I.

Doamnelor şi Domnilor!

Sub ochii noştri s'au petrecut în ultimul deceniu evenimente mondiale de o însemnătate cu totul covârşitoare. Impărăţii vechi şi puternice s'au prăbuşit, s'au schimbat radical hotarele ţărilor şi formele de guvernământ, şi idei politice şi sociale noui au ieşit la suprafaţă în viaţa statelor şi a popoarelor. Acest deceniu a adus şi în viaţa poporului nostru schimbări fundamentale; el a realizat deodată un vis pe care nici cei mai îndrăzneţi nu l-au conceput în forma în care el s'a întruchipat.

In adevăr, cine ar fi cutezat să-şi închipuie acum zece ani, că va vedeà cu ochii săi înfăptuită România-mare între cele două hotare extreme, deplânse de Eminescu în versurile jalnice şi pline de revoltă ale «Doinei» sale? Şi, totuş, minunea nevisată de nimeni s'a realizat şi iată-ne astăzi în situaţia fericită de a puteà vorbì aici, pe malul Timişului, despre pământul dintre Prut şi Nistru, ca despre o bucată din corpul unitar al statului nostru.

Dacă în Transilvania şi în Bucovina gândul că odată şi odată ele se vor unì cu România, trăià în conştiinţa naţională, atât a păturei de sus, cât şi în aceea de jos, a poporului, trebue să recunoaştem că aproape nimeni nu credeà în învierea Ba-

[1] Conferinţă ţinută în Februarie 1924, la «Cercul militar» din Timişoara şi în cadrele societăţii «Cele trei Crişuri» din Oradea-mare. — Am crezut că publicarea ei poate fi de folos, mai ales după apariţia cărţii: «*Moldova dintre Prut şi Nistru*» de dl *Dr. P. Cazacu*, care prezintă actul Unirii Basarabiei în mod cu totul tendenţios. *O. G.*

sarabiei, care erà socotită pentru vecie pierdută în braţele colosului dela răsărit. Cei o sută şi mai bine de ani de apăsare rusească se păreà că stinseseră acolo orice urmă de conştiinţă românească, fără vre-o nădejde de întremare.

Şi, totuş, în cartea vieţii stăteà scris că piatra pe care a nesocotit-o Ziditorul va ajunge piatra din capul unghiului: Basarabia, cea mai înapoiată şi mai înstrăinată provincie românească, a fost cea dintâi, care a revenit la trupul naţional, iar ţara clasică a iredentismului daco-român, Transilvania, fu sortită să fie cea din urmă la ospăţul cel mare de bucurie.

II.

Dar cum se explică istoriceşte faptul că o provincie aproape cu totul lipsită de o tradiţie politică naţională, a putut ajunge în timp de un an de zile ca, în mijlocul celei mai mari anarhii din câte a cunoscut vreodată istoria — înţeleg revoluţia rusească dela 1917 — să se poată uni, de bună voie şi conştient, cu ţara spre care în mod firesc trebuiau să o mâne aspiraţiile ei?

Iată, Doamnelor şi Domnilor, ce mi-am propus să încerc a explică în conferinţa mea de azi, deşi istoria nu este specialitatea mea propriu zisă. M'am simţit în drept să mă opresc la acest subiect devenit de o palpitantă actualitate, acum, în preajma conferinţei româno-ruse dela Viena, în care reprezentanţii Sovietelor par a voi să pună problema reintegrării Rusiei până la Prut, în dauna noastră şi a principiilor, cari au condus aşezarea politică de azi a Europei, pe urma războiului european, — m'am simţit în drept, — zic — să mă opresc asupra acestui subiect, mai întâi din motivul că asupra lui n'avem până azi o expunere obiectivă, din care să se poată înţelege în mod clar acest moment istoric atât de însemnat, şi apoi din cauza că mie îmi este cu totul familiar, întrucât am petrecut în capitala Basarabiei tot timpul, dela începutul revoluţiei ruseşti şi până după unirea definitivă a Basarabiei, nu numai cu Moldova, dela care fusese răpită înainte cu 116 ani, ci cu toate provinciile româneşti, şi ca atare am avut posibilitatea să urmăresc ca martor ocular, zi de zi, pas de pas, întreg procesul istoric din chestiune.

Doamnelor şi Domnilor!

Când, la 1914, a izbucnit războiul mondial, soldaţii noştri din armata austro-ungară, plecau la luptă cu tricolorul românesc la piept şi sub umbrirea steagurilor naţionale. In regigimentele alcătuite din feciori români trăiă ideea că, oricum ar fi să se desvolte până la sfârşit lucrurile, pe urma acestui războiu se va face România-mare. Zeci de mii din aceşti feciori au trecut, pe frontul rusesc sau pe cel italian, de bună voie în tabăra «inamicului», sperând ca deacolo să se poată întoarce ca soldaţi români în contra Austro-Ungariei, la a cărei distrugere ei lucrau conştient! Populaţia românească rămasă la vatră hrăneà aceiaş speranţă: trebue să se facă România-mare!

Credinţa în Impăratul nu mai erà decât o simplă vorbă; politica ungurească a ultimelor cinci decenii se îngrijise prin metodele ei speciale, să stârpească şi cea din urmă scânteie de încredere în monarhie.

Acelaş fenomen se prezentà în Basarabia, în condiţii cu totul opuse: «Moldovanul» erà un «moscal», ca oricare altul din nesfârşita împărăţie rusească. Alături de cazaci, de siberieni, de litvani sau de calmuci, el plecà la luptă sfântă pentru Ţar, dincolo de care el nu mai vedeà nimic, nici neam, nici rasă, nici umanitate.

Doi ani şi jumătate au ţinut basarabenii piept cu nemţii, cu turcii şi cu Austro-Ungarii, luptând cu vitejie pentru idealul lui Petru cel Mare, fără nici un gând la interesele lor sau la ale poporului lor, a cărui soartă atârnà doar exclusiv de «mila» Ţarului.

După mărturisirea oamenilor cunoscători ai împrejurărilor din vechia Rusie, în întreaga armată rusească n'au fost soldaţi mai credincioşi Ţarului, decât moldovenii.

Deodată, în plin războiu, izbucneşte, ca din senin, revoluţia rusească. Ţarul e detronat şi întreaga ordine socială răsturnată. Moldovenii rămân uimiţi în faţa acestui fapt, neînţelegând nimic din tot ce se petreceà supt ochii lor. La Petrograd ultimele regimente, cari au păzit cu credinţă de câine pe Ţarul Nicolae al II-lea, au fost moldoveneşti şi ultima provincie rusească în care au străbătut ideile revoluţionare a fost Basarabia.

In adevăr, nimic nu erà mai străin pentru moldoveni decât ideia unei revoluţii ca aceasta. Aveau ei, nu-i vorbă şi

basarabenii nemulţumiri, dar acestea erau toate în jurul chestiunei agrare: n'aveau pământ destul. De dragul lui au plecat, după revoluţia din 1905, mii de moldoveni în Siberia.

Dar nemulţumiri de ordin politic şi naţional n'aveau. Nici odată nu s'a pomenit să treacă vre-un ţăran basarabean în România, pentru a căutà acolo adăpost faţă de asuprirea rusească. Intelectualii, cari au trecut încoace Prutul în ultima jumătate de veac, au fost aproape fără excepţii, oameni cu idei socialiste, nu naţionale.

Care puteà să fie aşà dară, în astfel de împrejurări, starea Basarabiei din punctul de vedere al idealismului românesc, în momentul izbucnirei revoluţiei din 1917?

Ea erà, desigur, mai mult decât precară. Intelectuali moldoveni în sensul adevărat al cuvântului, nu erau mai mulţi de câţi puteai numărà pe degetele dela o mână. Sistemul rusesc se îngrijise de cu vreme ca pe toţi aceia, cari se ridicaseră prin cultură peste massele de jos, să-i trimită în alte părţi ale uriaşului imperiu, unde ei se rusificaseră, mai mult sau mai puţin — boerimea rusească, la rândul ei erà, în marea ei majoritate, sau străină sau rusificată. Puţinii funcţionari de origină moldoveni şi cari nu fuseseră mobilizaţi pe front, erau cu mentalitatea rusească — şi aici putem pune şi învăţătorimea, cu prea puţine excepţii, — iar preoţimea, care fusese condusă de decenii întregi prin arhierei ruşi, cu idealuri ruseşti, erà total străină de idealul naţional politic al neamului românesc. Oraşele complet înstrăinate, în mânile evreilor şi ale ruşilor, nu trădau nimic românesc, iar, la ţară, norodul simplu n'aveà o conştiinţă naţională în sens general românesc, ci ştià atâta că e moldovan şi că are stăpân pe Ţar, care vine îndată după Dumnezeu.

De vre-o organizaţie a vieţii naţionale — nici urmă nu se găseà. Nici o singură şcoală de nici un grad, nici o societate culturală, nici o grupare politică, nici un program de luptă sau de activitate, — nimic. Abià dacă licăreau în tot cuprinsul ţărişoarei dintre Prut şi Nistru, două smerite publicaţiuni cu litere ruseşti: o gazetă mică, săptămânală, sub numele de *Cuvânt moldovenesc*, cu ştiri din toată lumea, şi o revistă lunară pentru preoţi: *Luminătorul*, cu predici traduse din ruseşte şi cu tâlcuiri morale ale Evangeliei pe seama ţăranilor.

Incolo nimic — absolut nimic.

In acest mediu cade deodată scânteia ideilor revoluţionare ale socialiştilor dela Petrograd.

Ce efect puteà ea produce, în împrejurările date?

Dacă în Noemvrie 1918, când a izbucnit revoluţia în vechea Ungarie, cârma vieţii publice în Transilvania o luară reprezentanţii populaţiei majoritare, adecă ai românilor, — cari erau, totuş, numai 60% din totalul populaţiei acestei provincii, în vreme ce în Basarabia elementul moldovenesc constituià peste 70% — în această din urmă provincie evident că conducerea nu puteà fi luată în Martie 1917 de moldoveni, ci ea trecù din mânile funcţionarilor ruşi ai vechiului regim în mânile funcţionarilor ruşi ai regimului revoluţionar, cu centrul tot în Petrograd.

Abià la două săptămâni după izbucnirea revoluţiei se treziră cei câţiva moldoveni cu oarecare carte din capitala Basarabiei, şi se gândiră, că ar fi bine să caute să tragă şi pe seama connaţionalilor lor vre-un folos oarecare pe urma revoluţiei atât de generoase, dar nici acum nu-i treceà prin gând nimănuia că ar puteà fi vorba, în cadrul conflagraţiei generale, de o *revoluţie moldovenească*, menită a reabilità elementul băştinaş în toate drepturile pe cari i le dădeà şi vechimea sa pe acel pământ şi proporţia sa numerică covârşitoare.

Groaza de Siberia erà atât de vie, încât nici chiar după două săptămâni dela izbucnirea focului, nu cutezà în Basarabia nici un singur moldovan să se gândească la o acţiune politică. La cea dintâi întâlnire a celor vreo zece moldoveni, dintre cari unii nici nu înţelegeau vorba românească — întâlnire, care a avut loc în seara de 13/26 Martie 1917, în localul redacţiei gazetei «Cuvânt moldovenesc», — fu interzis peste tot de a atinge chestia politică şi întreaga preocupare se învârtì în jurul chemării la noua viaţă şi adaptării la noile nevoi a *Societăţii pentru cunoaşterea ţării*, înfiinţată pe timpul revoluţiei dela 1905 şi înmormântată nu mult după aceea. Erà, aşà dar, vorba pur şi simplu de o iniţiativă culturală nevinovată, cu scopul de a se publicà broşuri cu cântece şi poveşti româneşti, de a se organizà serate şi concerte şi alte de acestea. Zile dearândul gruparea moldovenească, care începuse cu 10 inşi, pentru ca să scadă peste câteva zile la 6 inşi, nu făcù altceva, decât discută paragrafii statutelor vechei societăţi, în vederea unor oarecari modificări.

Dela Vladivostoc, din extremul Orient, şi până la Ungheni bântuiau cele mai îndrăzneţe idei politice din câte a cunoscut vreodată istoria şi în vremea aceasta bunii noştri moldoveni redactau, în ruseşte, statute în vederea răspândirii de cărticele de literatură, a ţinerii de conferinţe în limba română şi a înjghebării de concerte naţionale pe sate.

O sancta simplicitas!

Cine erà să schîmbe, în astfel de împrejurări cursul evenimentelor din Basarabia, îndrumându-l spre acele ţeluri naţionale superioare, a căror atingere vremea o permiteà acum celor înţelepţi şi îndrăzneţi?

III.

Iată, Doamnelor şi Domnilor, întrebarea întrebărilor în chestiunea, care ne interesează.

Oricât de pozitiv ar vrea să fie cineva în judecarea evenimentelor istorice, excluzând factorii nevăzuţi şi neprevăzuţi, cari produc întorsăturile neaşteptate în viaţa popoarelor, lucrul cel mare, care s'a întâmplat în acest moment critic al vieţii Basarabiei cu greu s'ar puteà explicà altfel, decât ca o minune sau ca o intervenţie directă a Provedinţei divine, acest factor pe care unii pot să-l combată, dar în care popoarele au crezut întotdeauna, ca într'o desăvârşită realitate.

Ştim din istorie că cu toată apăsarea, supt care a trăit veacuri dearândul poporul nostru supt diferitele stăpâniri străine, viaţa lui sufletească a fost, relativ, destul de unitară. Ideile, cari apăreau într'o provincie, îşi făceau intrarea mai mult sau mai puţin şi în celelalte provincii. Oamenii de seamă ai Transilvaniei, d. ex., erau priviţi ca ai întregului neam — şi invers. Fiecare provincie şi-a dat astfel tributul său pe altarul întregului neam, chiar şi dacă în acest chip ele erau condamnate să se sărăcească pe sine. Astfel şi Basarabia, în care dela răpirea ei de cătră ruşi, cultura românească a fost oficial împiedecată, n'a încetat aproape niciodată de a alimentà sufletul naţional în celelalte provincii, prin oamenii ei de geniu şi de sacrificiu. În sec. XIX ea a dat românismului pe un scriitor ca *Alecu Russo*, pe un istoric şi filolog ca *B. P. Haşdeu*, pe un cleric ca mitropolitul *Iosif Naniescu*, pe un publicist ca *D. C. Moruzzi*, iar în secolul nostru pe profundul cunoscător şi generosul ajutător al problemelor culturale din Transilvania, dl *Vasile Stroescu*.

Ce progres ar fi putut face Basarabia în curs de un secol, dacă împrejurările politice i-ar fi permis să ţie la sânul ei pe aceşti merituoşi fii, de cari ea a trebuit să se lipsească, dar prin cari ea a promovat atât de mult cultura şi viaţa fraţilor ei din celelalte provincii?

Este o mirare, că, dând celorlalte provincii româneşti ce-a avut ea mai bun, Basarabia erà complect epuizată de conducători în momentul în care ea aveà nevoe să fie scoasă din robia seculară? Şi poate fi socotită oare ca o întâmplare oarbă, că în aceste momente, cari puteau să i fie fatale, ea n'a rămas avizată exclusiv la puterile sale atât de modeste, nici expusă la discreţia revoluţionarilor ruşi, ci a câştigat puterea necesară pentru reculegere tocmai dela provinciile, pe cari ea le alimentase cu tot ce-a avut mai bun, în timpurile anterioare?

De fapt, noua îndrumare naţională a Basarabiei, la 1917, n'a venit în mod parţial numai din resursele ei sufleteşti, ci *a curs, ca dintr'un izvor nesecat din acel infinit rezervor de energie, care este viaţa integrală a poporului nostru.* In clipa în care Basarabia aveà nevoie de viaţă politică, pentru care ea nu erà pregătită, aceasta i-a fost creată în mare parte de fraţi de-ai ei aruncaţi de soartă vremelnic pe pământul Basarabiei, unde într'o mişcătoare armonie au pus umăr la umăr alături de moldoveni, pentru a duce la izbândă cauza basarabeană, care nu mai erà socotită ca o problemă locală, ci ca o problemă naţională generală.

In adevăr, întreaga mişcare, politică şi culturală, a fost iniţiată şi susţinută în Basarabia la începutul revoluţiei ruseşti, cu o nezguduită tenacitate de românii din celelalte provincii şi în special de ardelenii aflători în Rusia ca refugiaţi sau ca prizonieri de răsboiu, apoi rând pe rând şi de bucovineni, de romani din Regat şi chiar şi de macedoneni şi de români din Serbia.

Răsboiul mondial aruncase un număr oarecare de intelectuali ardeleni şi în cele două centre ruseşti devenite la un moment dat, focare ale mişcării basarabene: Chişinău şi Chiev. In urma contactului acestor ardeleni cu puţinii intelectuali moldoveni din aceste două oraşe a luat fiinţă prima organizaţie politică naţională-moldovenească, care a ridicat apoi în Basarabia cu un curaj neînfricat, în locul steagului roşu al revoluţiei ruseşti, steagul revendicărilor naţionale româneşti.

La început, ce e drept, năzuinţele ardelenilor în direcţia unei politici naţionale respicate, întâmpinară opoziţie la puţinii intelectuali din Chişinău, cari erau aproape fără excepţie sau socialişti revoluţionari sau oameni cu desăvârşire apolitici. Însuş dl *P. Halippa* — un bun român, de sigur, care erà personalitatea centrală a vieţii moldoveneşti — la început nu erà pentru autonomia Basarabiei şi nici pentru o conlucrare cu boierimea şi preoţimea basarabeană, ci gravità spre o politică de clasă, ţărănistă. In acest punct dsa fu susţinut la un moment dat şi de dl *Octavian Goga*, cu prilejul trecerii acestuia prin Chişinău. Dl Goga erà pentru excluderea din politica basarabeană a boierilor şi a preoţilor, pe cari îi socoteà iremediabil rusificaţi şi socotià şi lupta pentru autonomie ca o greşală, din cauza grelei situaţii, în care se găsià atunci România faţă de ruşi. Cu toate acestea concepţia integral-naţională a ieşit biruitoare şi noul *Partid naţional moldovenesc*, pus sub ocrotirea dlui Stroescu, izbutì să trezească în foarte mulţi moldoveni sentimentul românesc şi să strângă în jurul său, în timp de câteva săptămâni, tot ce aveà Basarabia mai bun, din toate tagmele. Acest partid afişă în programul său ca cel dintâi punct *autonomia Basarabiei*, apoi toate drepturile, cari decurg de aici pe teren administrativ, judecătoresc, economic, cultural, bisericesc şi şcolar, neuitând să ceară (sub pct. 10) ca şi *moldovenilor de dincolo de Nistru* să li se asigure aceleaşi drepturi naţionale pe teren cultural, bisericesc, politic şi economic, pe cari le vor aveà în Basarabia locuitorii de alt neam.

Aproape deodată cu mişcarea dela Chişinău s'a pornit o mişcare similară la Chiev printre studenţii moldoveni dela Universitatea de acolo şi printre ofiţerii ardeleni foşti prozonieri de războiu şi pe atunci adunaţi la *Darniţa*, ca voluntari în armata română. La Chiev şi Chişinău, independent unii de alţii, ardelenii înarmau frăţeşte pe moldoveni pentru lupta politică ale cărei principii şi metode le fuseseră necunoscute acestora până azi. Când, la un moment dat, tocmai la sărbătorile Invierii Domnului, delegaţii dela Chiev au venit la Chişinău pentru a luà contact cu mişcarea cea nouă, n'a fost greu ca ambele acţiuni să se coordoneze şi să pornească apoi unitar spre ţintă. Lucrându-se în deplină armonie, s'au putut grupà apoi în timp scurt în jurul Partidului naţional, preoţimea, în

frunte cu *arhimandritul Gurie*, actualul arhiepiscop, întors atunci din exilul său din Rusia; boierii moldoveni, ca *Gore*, *Herța*, etc., militarii, ca generalul *Donici*, maiorul *Cateli*, căpitanul *S. Murafa*, ș. a., învățătorii, profesorii, cooperatorii, muncitorii și țăranii. In momentul potrivit, Comitetul național putù trimite reprezentanții săi la toate congresele, cari s'au ținut în luna Aprilie 1917, la Chișinău, cari reprezentanți au izbutit să facă toate tagmele să primească autonomia Basarabiei dimpreună cu întreg programul național, așà că la sfârșitul lui Aprilie în întreagă țara erà în privința aceasta nu numai o unanimitate, dar și o însuflețire neașteptată și necunoscută până acì la moldoveni.

Dar ceeace cu drept cuvânt puteà fi socotit ca o garanție pentru eficacitatea mișcării naționale, fu, că delegații partidului național isbutiseră să câștige la Odesa pe reprezentanții celor 20,000 soldați moldoveni, cari se aflau în aceà garnizoană și cari toți s'au declarat aderenți ai programului național. Semnificativă fu adunarea acestor ostași, la care dl Halippa se duse cu discursul dela 1848 al lui Bărnuțiu dela Blaj, — adunare, care avù loc la 1 Maiu, deodată și laolaltă cu a socialiștilor ruși, cari fluturau cu încredere steagul roșu, în vreme ce moldovenii defilau în liniște sub adierea steagurilor românești și manifestau la fereastra locuinței marelui binefăcător al culturei naționale V. Stroescu, pentruca să termine apoi cu admirabile jocuri românești în vasta piață a Soborului, spre nespusa uimire a publicului rusesc și evreesc din Odesa, zăpăcită de lozincile internaționale.

Nu peste mult mișcarea națională se întinse și la soldații basarabeni din armata rusească de pe frontul românesc, grație stăruinței lui Murafa, care în ședința dela 3/16 Aprilie a comitetului național din Chișinău făcù următoarea profesiune de credință: «*Moldovenii noștri au fost totdeauna cei dintâi, cari au luptat pentru ideile revoluționare rusești. Dar acum a sosit vremea ca să luptăm pentru nevoile noastre moldovenești. Moldovenii, cari au înfundat până acum Siberia, n'au înfundat o pentru ideile naționale, ci pentru revoluția rusească. Prea am fost multă vreme ruși, să fim de acum și moldoveni! Sunt destul alții, cari să lupte pentru scopurile rusești. Nu-i vremea acum să lucrăm pentru alții; să lucrăm pentru noi*».

Delegat de Comitetul naţional să se ducă la soldaţii de pe frontul românesc, Murafa s'a supus şi a cercetat în curs de câteva zile la începutul lui Maiu divizia a II-a de voluntari de Turchestan, precum şi alte două divizii de vânători. Despre cele constatate cu acest prilej, el raportă astfel comitetului: «N'am destule cuvinte ca să-mi spun toată bucuria pe care am simţit-o, văzând feciorii neamului adunaţi, uniţi într'un singur dor, să asculte dela un frate în limbă înţeleasă, de toate nevoile lor, de învierea neamului nostru, de viitorul ce ne aşteaptă. Cei mai mulţi deodată au înţeles ceeace se petrece la noi acasă şi sunt în deplină unire cu noi, cei cari purtăm lupta pentru drepturile naţionale, pentru autonomia ţării».

In acest chip mişcarea naţională luă din zi în zi proporţii deadreptul uriaşe: în curând soldaţii moldoveni din garnizoana Sevastopol, Novogherghievsc, apoi cei din Iaşi, Bârlad şi Roman s'au organizat ca secţii ale partidului naţional, hotărîţi să lupte nu numai ca moldoveni, ci şi ca soldaţi, pentru realizarea programului Basarabiei. In curând secţia dela Odesa făcù pregătiri, ca soldaţii moldoveni să poată alcătuì regimente deosebite de cele ruseşti şi să se adune din întreg cuprinsul Rusiei în Basarabia. Incă în luna Iulie au început în consecinţă să ia fiinţă aşa-numitele «*Cohorte moldoveneşti*», cari aveau să joace un însemnat rol în viaţa publică a Basarabiei, timp de câteva luni de zile.

In faţa unei astfel de organizări, propaganda socialist-revoluţionară rusească, de altfel foarte puternică şi foarte periculoasă, aveà să eşueze aproape complet. Moldovenii grupaţi cu însufleţire în jurul steagului lor, nu mai voiau să asculte de ruşi. Incercarea revoluţionarilor grupaţi în jurul noei gazete «*Svobodnaia Bessarabia*», care erà contra autonomiei şi căutà să traducă în faptă lozincile şi poruncile guvernului provizor centralist dela Petrograd, nu mai avù aproape nici un răsunet. De asemenea comitetele de soldaţi şi muncitori ruşi nu mai găseau ascultători şi toate silinţele de a-i ademenì pe moldovenii simpli se dovediră zadarnice. Nici încercarea desperată de a înjghebà în coastele partidului naţional moldovenesc un «partid autonomist» internaţional nu mai prinse. Moldovenii voiau să stea acum pe picioarele proprii.

IV.

Dar această mişcare politică naţională poate că, totuş, n'ar fi reuşit până la sfârşit, dacă n'ar fi mers mână în mână cu o *activitate culturală sistematică.* Abstrăgând de propaganda plină de viaţă naţională, pe care o începuse gazeta «Cuvânt moldovenesc» şi de elementul naţional-politic, care intrase în revista religioasă «Luminătorul», se începù o serie întreagă de activităţi culturale, care de care mai bine întocmite. Astfel oameni ai partidului printre cari dela început fură şi ardeleni, organizară învăţătorimea într'o Asociaţie, în numele căreia s'a început publicarea unei reviste pedagogice, menite să familiariseze pe intelectualii moldoveni cu ideea şcoalei naţionale. Apoi se alcătuì, în urma sesizării Asociaţiei, o *Comisie şcolară moldovenească,* pe lângă zemstva gubernială, cu menirea de a se îngriji de deschiderea de tot felul de şcoli româneşti, la sate şi la oraşe, şi de publicarea de cărţi şcolare româneşti. Această comisie hotărî ca *să se înlocuiască* în şcoli *alfabetul rusesc cu cel latinesc.* Cu puţin în urmă această hotărâre se luă şi de către primul congres al învăţătorilor moldoveni — ceeace însemnă o biruinţă extraordinară. Pentru a o puteà aprecià după adevărata ei însemnătate, să ne reamintim după câte greutăţi s'a introdus, pe la 1860, alfabetul latin în ţările române libere. Ceeace acì reclamă ani întregi de luptă, în Basarabia se îndeplinì într'o zi, spre nespusa mirare a ruşilor, cari erau încă stăpâni ai ţării. *Zilele de 4 şi 26 Maiu 1917 în cari cele două corporaţiuni hotărâră cu unanimitate şi cu însufleţire lepădarea alfabetului rusesc, pot fi socotite ca mari zile istorice în istoria unirei Basarabiei.*

După această biruinţă urmară cursuri româneşti de câte 2—3 luni pe seama tuturor învăţătorilor din Basarabia. In trei serii (Iunie—Octomvrie) consecutive, peste o mie de învăţători s'au împărtăşit dela profesori ardeleni, bucovineni şi basarabeni de elementele culturei româneşti: scris-cetit, literatură, istorie, geografie şi cântare. Aceste cursuri au schimbat fundamental mentalitatea filo-rusească a învăţătorilor, cari se lăsară cu plăcere câştigaţi pentru măreţele idealuri ale naţiei din care se mândreau acuma că fac parte. Cunoştinţa lor cu literatura şi istoria românească i-a făcut să înţeleagă, că poporul nostru nu este vrednic de dispreţul cu care-l învăţaseră ruşii, ci dimpo-

trivă. Din capul locului cursurile fuseseră proiectate nu numai cu un scop didactic, ci în prima linie cu un scop național; astfel că *învățătorii se pomeniră, la sfârșitul lor, apostoli ai redeșteptării conștiinței naționale însași.*

Paralel cu aceste cursuri s'au adus dela Iași și dela Suceava, care pe atunci erà sub ocupație rusească, zeci de mii de cărți românești, cari erau gustate cu lăcomie de către învățători. La 1 Septemvrie s'a putut deschide apoi și *prima tipografie românească în Basarabia,* adusă dela Huși, tipografie, în care se tipăriră în timp de câteva săptămâni 100,000 abecedare românești, cari la sfârșitul lui Octomvrie se găseau toate în cele vreo 800 de școli primare românești ale Basarabiei, deschise deodată cu învățătorii pregătiți la cursurile din Chișinău, Bălți și Soroca. Ba în toamna anului 1917 s'a introdus limba română și în școlile secundare ale Basarabiei, prin profesori ardeleni și bucovineni și mai târziu ceva, și din Regat. Mai mult chiar, la *Universitatea din Odesa* s'au creat, în urma stăruinței partidului național, *două catedre românești,* una de istorie, care fu ocupată de dl I. Nistor, actualul ministru al Bucovinei, și alta de limbă și literatură, la care fu numit actualul rector al Universității din Cluj, dl N. Bănescu[1].

Cât de mare fu efectul sforțărilor depuse în timp de câteva luni de zile, aceasta s'a putut vedeà mai cu seamă după o jumătate de an, când prin Iulie 1917, sosì dela Petrograd o delegație de câțiva moldoveni din partea guvernului Lwow, cu însărcinarea să adâncească revoluția și să pregătească alegerile pentru Constituantă. În fruntea acestei delegații erau dnii *I. Inculeț,* actualul ministru al Basarabiei, și *P. Erhan,* fost mai târziu la 1918, ministru de Instrucție al Republicei Moldovenești. La sosirea lor în Basarabia ei găsiră acolo o stare de lucruri cu totul defavorabilă din punctul de vedere al misiunei lor. Basarabia luptà pentru autonomia ei și pentru drepturile naționale ale moldovenilor, în vreme ce acești comisari făceau propagandă pentru o politică rusească, care se deosebià de cea veche doar prin caracterul ei democratic.

Când au înțeles basarabenii cu ce program au venit delegații dela Petrograd, li-au pus în vedere, că misiunea lor e

[1] Acesta din urmă, din cauza evenimentelor, cari s'au precipitat, n'a apucat să-și ia postul în primire.

tardivă şi că dacă dânşii nu vor să îmbrăţişeze programul naţional se pot întoarce de unde au venit, căci propaganda lor nici nu va mai fi îngăduită. Sfârşitul fu, că dnii Inculeţ şi Erhan au renunţat la planul cu care veniseră şi s'au acomodat la politica locală a Basarabiei.

Consolidându-se astfel zi de zi viaţa naţională cu toate disensiunile, uneori vehemente, pe chestia agrară, în care triumfă la sfârşit formula maximalistă, la un moment dat: «*Comitetul soldaţilor şi ofiţerilor moldoveni*», asupra căruia trecuseră pe neobservate atribuţiile de conducător principal al destinelor Basarabiei, crezù sosit momentul ca, în înţelegere cu toţi factorii vieţii publice basarabene, să procedeze la înfăptuirea punctului principal al programului naţional: la proclamarea autonomiei. După o oarecare pregătire cei vre-o 500 delegaţi ai tuturor unităţilor militare moldoveneşti din toate părţile Rusiei, adunaţi în congres la Chişinău, în ziua de 21 Octomvrie 1917, proclamară cu o nespusă însufleţire, autonomia Basarabiei. La acest act şi-au dat adesiunea şi Comisariatul gubernial şi diferitele partide: cel naţional-moldovenesc, cel socialist-revoluţionar, cel ţărănesc, cel ucrainean, cel evreesc, apoi societatea femeilor moldovene, a studenţilor, etc. Peste o lună de zile, la 21 Noemvrie, se deschise în mijlocul unei bucurii nespuse şi Parlamentul Basarabiei autonome, sub numele de *Sfatul Ţării*, în care 70% din deputaţi erau moldoveni, restul de alte naţii. ruşi, ucrainieni, greci, bulgari, găgăuzi, evrei.

Acest Parlament căută să aşeze legi menite a asigurà liniştea, viaţa şi averea cetăţenilor faţă de armatele ruseşti, cari plecau dela front spre casă, socotind din parte-le încheiat răsboiul, şi peste tot căută să organiseze ţărişoara aceasta pe bazele, cari derivau din noul ei principiu de viaţă. Abià trecură două săptămâni şi Sf. Ţării se văzù nevoit să declare Basarabia republică, în cadrul Rusiei federative (2 Dec. 1917), pentruca după alte 7 săptămâni, la 24 Ianuarie 1918, să declare ruperea ei totală şi definitivă de Rusia şi constituirea sa în Republică Moldovenească independentă.

Toată această radicală prefacere, această neaşteptată trecere dela tradiţionala ideologie rusească ţaristă, la ideea autonomistă, apoi rând pe rând la cea republicană, la cea independistă şi pe urmă la cea unionistă se făcù ce e drept cu participarea

tuturor elementelor bune din Basarabia, deci şi cu ajutorul direct şi indirect al românilor din celelalte provincii. Aceştia împreg-naseră dela început, după cum s'a văzut, un caracter naţional mişcării basarabene, abătându-o pe neobservate dinspre Rusia spre România, şi prin organizarea luptei lor general-româneşti în mijlocul basarabenilor îi stimulau pe aceştia spre acelaş scop naţional, integral. Astfel, încă la 1 Iulie 1917, pe când propaganda revoluţionară rusească bântuià dela un capăt la altul al Basarabiei, se anunţase apariţia în Chişinău a unei gazete cu litere latine, care sub pretext că vrea să servească nevoile sufleteşti ale ardelenilor aflători în Rusia ca refugiaţi sau ca prizonieri de războiu, aveà în realitate ca directivă principală să dea basarabenilor un exemplu de cum se poartă de către popoarele conştiente luptele naţionale. Gazeta aceasta, cu numele programatic de «*Ardealul*», întârzie ce e drept câteva luni, în schimb la 20 Iulie 1917, apărù în celalalt centru al mişcării româneşti, la Chiev, graţie stăruinţelor dlui O. Goga, o altă gazetă sub numele de «*România Mare*», pe seama prizonierilor aflători în Rusia şi cari se adunau atunci de bună voe sub steagul românesc. Această gazetă căderà şi în mâna unor basarabeni, cari cetindu-o nu puteau să rămână nesimţitori la exemplul eroic al fraţilor lor ardeleni, gata să se arunce în cel mai grozav foc pentru idealul naţional.

La 12 Septemvrie a. a., în congresul naţionalităţilor din Rusia, ţinut la Chiev, delegatul comitetului naţional al Basarabiei, dl *Teofil Ioneu*, apărù la un loc cu delegatul voluntarilor ardeleni, dl *Sever Bocu*, şi apără cu energie drepturile naţionale ale ţărişoarei sale, pe care Ucrania voià s'o anexeze la ea. Curând după aceea apărù la 1 Octomvrie şi gazeta «Ardealul», care fu îmbrăţişată chiar dela primele numere cu deosebită căldură de către basarabeni. Această gazetă a făcut luni dearândul o şcoală sistematică de naţionalism românesc general, care îşi avù efectul ei asupra tuturor evenimentelor publice din viaţa Basarabiei. Amestecul ardelenilor şi bucovinenilor în viaţa publică basarabeană, la cursurile de profesori, la comisia şcolară moldovenească, la organizarea politică, etc., crease o atmosferă de românism atât de simpatică şi de conştientă, încât cu prilejul deschiderii Sfatului Ţării exponentul lor fu învitat să ia cuvântul în şedinţa festivă, în numele Transilvaniei. In cuvân-

tarea sa reprezentantul Ardealului le vorbì moldovenilor despre neam, despre unirea românilor şi despre marea sărbătoare, care va trebuì să aibă loc în curând la Alba-Iulia, stârnind un entusiasm de nedescris, şi care a pus în gura deputaţilor basarabeni cuvinte ca acelea: *«Trăiască Ardealul»*, *«Trăiască neamul românesc»*, *«Trăiască România Mare»!*

Sentimentul naţional românesc erà, de altfel, un sentiment cu totul firesc, aşà că nu este de mirare, că el făceà şi în Basarabia progrese atât de mari în timp atât de scurt. Evoluţia lui vertiginoasă este asemănătoare cu procesul, care se petrece primăvara în natură: când iese soarele se topesc şi cei mai uriaşi nămeţi de ghiaţă şi câmpurile înverzesc şi se împodobesc de flori şi cele mai îmbelşugate roade înveselesc speranţele stăpânului, care a suferit în timpul iernii toate greutăţile şi neplăcerile.....

V.

In astfel de împrejurări *ideea unirei Basarabiei cu România* erà tot ce puteà fi mai firesc în sufletele basarabenilor. Dacă unirea n'a venit mai de vreme, cauza principală nu trebue căutată în atitudinea rezervată a basarabenilor faţă de ideea însăşi a unirii, ci în împrejurările absolut defavorabile, în cari se aflà România. Slăbită până la extenuare în faza primă a răsboiului, redusă la o parte a Moldovei, sărăcită până la măduvă, expusă la cheremul armatelor ruseşti, cari o dispreţuiau şi o exploatau, fără nici o perspectivă de întrămare apropiată, dimpotrivă condamnată să fie complet ocupată de nemţi, nu este de mirare că România nu puteà contà să trezească în sufletul basarabenilor alt sentiment, decât îngrijorarea şi mila.

Mi-aduc aminte de unul din momentele cele mai penibile din vremurile acelea de urgie. Pe la sfârşitul lui Noemvrie 1917, după deschiderea Sfatului Ţării, mă dusesem la Iaşi cu dl *I. Pelivan*, pentru a pune în curent pe factorii conducători ai României cu situaţia din Basarabia şi a le cere arme, cu care basarabenii să poată luà lupta cu bolşevismul, care începuse să prindă acolo rădăcini puternice. Când ne-am prezentat la Marele Cartier general, cea dintâi întrebare pe care mi-o puse, adjutantul dlui general Prezan fu: cum am puteà evacuà în Basarabia regimentele de voluntari ardeleni, pentru ca să nu cadă în mânile

nemţilor, cari aveau de gând să pornească ofensiva decisivă în contra Moldovei?

Evident, că ideea unirii, în astfel de împrejurări, nu se puteà pune cu nici un preţ în mod practic. Trebuià aşteptat momentul oportun, iar până atunci trebuià lucrat înainte pentru idee. Şi aceasta se făceà clipă de clipă. — Când la 13/26 Ianuarie 1918 armata română, chemată de basarabeni pentru a alungà pe bolşevici, îşi făcù intrarea în Chişinău sub conducerea generalului Broşteanu, gruparea dela gazeta «Ardealul» salută pe dorobanţii României nu numai ca pe desrobitorii de de azi ai Basarabiei, ci totodată ca pe desrobitorii de mâine ai Munteniei, Olteniei, Dobrogei, Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei. Iar peste 10 zile, la 24 Ianuarie, când Basarabia se declară provincie independentă de Rusia, «*Ardealul*» se prefăcù în gazetă cotidiană sub numele de «*România Nouă*», înscriindu-şi pe steagul ei «*Unirea politică a tuturor românilor*» şi având la conducere un comitet de intelectuali din toate provinciile.

Gruparea dela «România Nouă» luptà în Republica moldovenească clipă de clipă pentru unirea politică a tuturor românilor . sub sceptrul *Regelui Ferdinand*, într'o vreme, când presa dela Iaşi, pe atunci capitala României mici, abià dacă mai aminteà din când în când, în treacăt, idealul pentru care ţara întrase la 1916 în cumplitul măcel. In astfel de împrejurări luptà la Chişinău «România Nouă» pentru ideea cea mare, care fusese mărturisită pe faţă în ziua de 24 Ianuarie chiar de către factori conducători ai Basarabiei. Unirea erà în aer; ea erà în suflete; se aşteptà doar momentul ca să i se dea şi expresiune formală şi oficială. Fructul erà copt, nu rămâneà decât ca el să fie cules. Pentrucă un lucru erà clar pentru absolut toţi oamenii cu o oarecare răspundere din Basarabia şi anume, că «Republica moldovenească» nu poate există ca stat independent. Ea nu-şi puteà întocmì şi susţineà o oaste, care s'o poată apără de vecini — şi dovada fusese dată prin bolşevizarea armatei moldoveneşti şi prin necesitatea chemării în ajutor a armatei române, şi nu-şi puteà întocmì nici finanţele necesare pentru susţinerea aparatului de stat. Basarabia *trebuià* să se uniască cu o ţară vecină şi, după tot ce se petrecuse până acì, această ţară nu mai puteà fi Rusia, ci România.

Şi unirea se făcù la 27 Martie st. v. 1918. Ea se făcù în baza principiilor conducătoare ale revoluţiei ruseşti însaşi, şi în special în baza principiului *samospredlenii*, la ordinea zilei pe atunci, adecă a dreptului popoarelor de a-şi determină singure ursita. Basarabia erà independentă şi, în consecinţă, puteà să dispuie singură de soarta sa, şi ea a dispus, de bună voie, în sensul renunţării şi la independenţa ei, şi la forma de stat, întrucât din republică neatârnătoare ea devine o parte integrantă a unei monarhii.

VI.

Sunt oameni, cari se laudă că ei au făcut unirea Basarabiei. Aceştia sunt ca şi cei cari s'ar lăudà că ei au făcut fructele pe cari le-au cules din pom şi le-au aşezat în paner. Unii atribuiau chiar nemţilor dela Bucureşti generozitatea de a fi realizat, prin exponenţii lor români, unirea Basarabiei şi de a fi ajutat astfel împlinirea misiunii istorice a poporului român spre răsărit. O astfel de binefacere puteà scăpà brutalitatea condiţiilor din «Pacea dela Bucureşti», care ne luà Carpaţii şi Dobrogea şi ne robià şi mai departe Ardealul, Banatul şi Bucovina. S'au amintit, în această legătură de idei, marile merite câştigate în jurul Unirei Basarabiei de dl *C. Stere.* Să mi permiteţi să contest categoric orice merit al dlui Stere în jurul chestiunei acesteia mari. Dl Stere a petrecut timpul dela retragerea armatelor române din Muntenia şi până la 24 Martie 1918 în Bucureşti, sub nemţi, unde a făcut o politică pentru care opinia publică românească în unanimitate l-a condamnat. Acolo la Bucureşti d-sa erà informat despre lucrurile, cari se petrec în Moldova şi în Basarabia, de cătră nemţi, în spirit nemţesc şi tendinţe nemţeşti. Departe, geograficeşte, de Basarabia şi departe şi sufleteşte de ea, căci, după cum am văzut, aproape întreaga ei desvoltare în cursul anului 1917 şi începutul lui 1918, nu se făcuse în direcţia socialist-revoluţionară, căreia îi aparţineà dânsul, ci în direcţia naţionalistă, dl Stere se sbăteà în nişte chinuri sufleteşti tantalice. I se păreà acolo, în momentele când scrià articole la gazeta sa «*Lumina*», că Basarabia este iremeditabil pierdută, şi că, «dacă *la vreme*, nu se vor găsì *alţii* cari să întărească drapelul românesc pe zidurile Chişinăului, întreg episodul (ocupărei Basarabiei) nu va rămâneà decât «o

dureroasă amintire a încă unei posibilităţi *pierdute*[1]». Când dl Stere puneà pe hârtie astfel de cuvinte, n'aveà idee, că, pe deoparte, cultura românească răspândită vreme de un an de zile cu o profuziune unică în felul ei, pe de alta principiile politicei naţionale integral-româneşti puse în circulaţie prin fapte, de voluntarii şi de refugiaţii din Ardeal şi din celalalte provincii, transformaseră sufletul Basarabiei radical şi că după intrarea armatei române nici guvernul dela Petrograd, nici Rada dela Chiev nu mai puteau însemnà pentru ea o primejdie reală. Dl Stere îşi închipuià că Basarabia a rămas neschimbată, cum o cunoscuse d-sa cu 12 ani în urmă şi astfel nu e mirare că la 3 Februarie 1918 d-sa scria că Basarabia nu mai poate fi câştigată decât «*cu ajutorul puterilor centrale*»[2]. In numele acestora merse deci dl Stere în ziua de 24 Martie la Chişinău, ca să facă Unirea Basarabiei cu România îngenunchiată de nemţi. — Dar solicitudinea dlui Stere erà tardivă, căci Unirea pe lângă că erà vie în sufletele conducătorilor Basarabiei, ea fusese chiar proclamată în anumite forme, cu mult înainte de venirea dsale la Chişinău. Incă la 24 Ianuarie 1918 studenţimea basarabeană dădù un manifest, în care nu se mărginì să declare unirea provinciei lor numai cu România, ci puse chestiunea în cadrele unirii tuturor provinciilor româneşti. «Să ştie toţi duşmanii neamului nostru — ziceà studenţimea basarabeană, — fie ei străini, fie din mijlocul nostru, că *noi, tinerimea română din Basarabia, nu ne vom da îndărăt dela nici o piedică, care va sta în calea îndeplinirii sfintei cauze a Unirii tuturor Românilor*».

Tot atunci, la o recepţie oficială în faţa reprezentantului armatei române, mai mulţi dintre fruntaşii vieţii publice s'au declarat categoric pentru Unire, strigând în faţa publicului: «Trăiască Unirea»! La 1 Martie primul Ministru al Basarabiei, dl *Dr. Ciuhureanu*, spuneà la Iaşi, cu ocazia unei solemnităţi la «Academia Română»: «Dacă astăzi suntem gata de unirea cu neamul de peste Prut şi din Transilvania, aceasta o datorim ţăranului român din Basarabia». A doua zi adunarea Zemstvei ţinutului judeţului Bălţilor proclamă cu unanimitate şi cu o rară însufleţire Unirea Basarabiei cu România, iar la 25 Martie acelaş lucru îl făcù adunarea Zemstvei dela Orheiu.

---

[1] Marele Răsboi şi Politica României, Bucureşti 1918, pg. 111.
[2] Id. ib. 393.

In faţa unei astfel de situaţii dl Stere nu făcù deci altceva decât forţă uşi deschise. Proclamarea Unirei întregei Basarabii s'ar fi făcut de sigur şi fără d-sa tot aşà de bine cum fără de d-sa s'a făcut proclamarea autonomiei, a republicei, a independenţei şi a unirii parţiale a unor ţinuturi. Cu prezenţa sa în Chişinău dl Stere, departe de a fi făcut vre-un serviciu cauzei unirei, dimpotrivă i-a stricat, căci a forţat lucrurile, cari altfel, lăsate să meargă dela sine, în mod natural, ar fi avut un sfârşit mai frumos. Toate actele mari de până atunci s'au făcut în Basarabia cu unanimitatea celor chemaţi, singură Unirea, forţată de dl Stere, a dezbinat oamenii, făcând ca ea să se voteze cu $^2/_3$ din totalitatea voturilor membrilor Sfatului Ţării. Mai mari servicii a făcut dl Stere Basarabiei prin absenţa sa de acolo în timpul revoluţiei, decât prin prezenţa sa pe timpul unirii. De altfel, eu cred că rămânerea domnului Stere la Bucureşti pe timpul războiului n'a fost o întâmplare oarbă. Providinţa însăşi l-a împiedecat de a fi de faţă la procesul de deşteptare al ţării sale de naştere, pe care prin ideile sale nu numai că nu l-ar fi putut ajutà, dar l-ar fi îndrumat într'o direcţie cu totul primejdioasă. Socialistul Stere s'ar fi aruncat cu tot focul său în valurile revoluţiei ruseşti, aşteptând dela *ea* salvarea Basarabiei, în loc s'o aştepte dela închegarea conştiinţii naţionale moldoveneşti, întărită cu elementele româneşti de pretutindeni. Din parte-mi nu mă sfiesc a afirmà că *dacă dl Stere ar fi fost dela începutul revoluţiei în Basarabia, soartea ei ar fi fost identică cu a întregii Rusii şi azi graniţele Republicei Sovietelor n'ar fi la Nistru, ci la Prut.*

VII.

După cele expuse fără nici o exagerare putem afirmà că ultimul act din viaţa Basarabiei: Unirea cu întregul românism n'a fost un rezultat al întâmplării sau al sforţărilor parţiale ale moldovenilor extenuaţi de apăsarea rusească şi zăpăciţi de revoluţie, *ci a fost repararea prin vigoarea întregului neam românesc a unei nedreptăţi seculare, care a atins pe o parte a poporului nostru.* — Unirea Basaraiei n'a fost un simplu act politic sau diplomatic, ci *produsul unei conştiinţe naţionale unitare, hrănite de cultura adâncă a naţiei noastre de pretutindeni.* Ea nu însemnează nici pe departe maximul de revendicări naţionale realizate la extremitatea estică a teritorului nostru naţional

în detrimentul Rusiei sau al Ucrainei, ci dimpotrivă chiar, ea constitue minimul de revendicări naţionale în direcţia aceea. Căci în realiate, *hotarul nostru etnic nu este la Nistru*, ci dincolo de Nistru, spre Bug. Avem acolo cel puţin de două ori atâţia români, câţi şvabi avem în Banat, şi acei români au rămas, în vremea celor mai liberale lozinci ale revoluţiei ruseşti, şi ale celor mai democratice formule privitoare la minorităţile etnice, sub călcâiul muscălesc, deşi la 1917, în congresul lor ţinut la Tiraspol în zilele de 17—18 Dec., au cerut cu lacrimi în ochi ca să li se permită «*roindimirea cu Moldova*», adecă unirea cu România.

Orice ar încercà deci delegaţii sovietelor la conferinţa româno-rusă dela Viena, în ce priveşte nerecunoaşterea unirei Basarabiei cu noi, răspunsul nostru trebue să fie, că această chestiune este definitiv consumată şi deschisă nu poate rămâneà decât *chestiunea recunoaşterii celor aproape un milion de români de peste Nistru ca minoritate etnică cu drepturi la cultură şi viaţă naţională, ca şi minorităţile din cuprinsul ţărit noastre.* Altfel la măsurile de represiune ale ruşilor faţă de acei fraţi ai noştri nu ne rămân decât măsuri analoge faţă de populaţia slavă din Basarabia.

Iar în ce priveşte Basarabia, dacă astăzi, după 6 ani dela unire, stările de lucruri de acolo sunt până la un loc îngrijitoare, cauza este că s'a uitat de cătră toţi un lucru esenţial şi anume acela că *unirea s'a făcut în prima linie prin cultură, nu prin politică şi că ea nu se poate întări definitiv decât tot numai prin cultură naţională general românească, prin colaborarea frăţească a românilor de pretutindeni.* Să sperăm că cei chemaţi vor înţelege, după experienţele făcute, care este datoria lor pentru consolidarea mănoasei provincii dintre Prut şi Nistru.

Iar sub cei chemaţi eu nu înţeleg numai pe conducătorii politici ai ţării, cari azi vin şi mâine pleacă, ci pe toţi românii conştienţi de pretutindeni, cari cu toţii au faţă de fiecare părticică a patrimoniului naţional aceiaşi datorie ca faţă de provincia lor apropiată.

Nici unui român adevărat de ori unde ar fi el nu-i este permis să uite nici pe românii rămaşi în Banatul sârbesc, nici pe cei rămaşi în Ucraina, dincolo de Nistru, precum nu-i este permis să uite datoria de a face totul pentru consolidarea deplină a Basarabiei, pentru care fiecare din noi trebue să taie în inima sa viţelul cel gras. Căci, cu adevărat, pierdută a fost şi s'a aflat, moartă a fost şi a înviat, ca fiul rătăcit din Evanghelie, revenit la casa părintească, spre bucuria sfântă a tuturor celor, cari l-au iubit.

Onisifor Ghibu,
profesor la Universitatea din Cluj.

Errata:

Pg. 4 rândul 11 în loc de *dealismului* să se cetească: *idealului;*

„ 14 „ 1 „ „ „ *deci* să se cetească: *dar;*

„ 14 „ 26 „ „ „ *loneu* să se „ *loncu;*

„ 17 „ 3 „ „ „ *samospredlenii* să se cetească: *samoopredleniei;*

„ 17 „ 14—16 textul, care se începe cu «*Unirea Basarabiei*» şi se termină cu «brutalitatea condiţiilor păcii dela Bucureşti» trebue să se cetească astfel: «Unirea Basarabiei, pentru a se puteà lăudà că ei au ajutat împlinirea misiunii istorice a poporului român spre Răsărit şi spre a-şi puteà scuzà brutalitatea condiţiilor păcii dela Bucureşti».

„ 20 „ 10 în loc de «*roindimirea*» să se cetească: «*soindinirea*» cu Moldova.

Cărți și broșuri din editura „Astrei“ — de vânzare.

(Celelalte numere din «Biblioteca poporală», «Astra», se împart numai în biblioteci poporale se dau ca premii sau sunt epuizate).

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală!“

Ultimii numeri conțin următoarele:

Nr. 112. Gânduri de dat mai departe, de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 113. Pentru sările de șezătoare. Material de cetit și de răsgândit.
Nr. 114. Inviere și alte poezii de Ioan Borcia.
Nr. 115. Clipe de întremare sufletească, (de cetit în șezători).
Nr. 116. Icoane dela țară. (Schițe din viața țărănească, de Petrea Dascălul).
Nr. 117. De brat cu Moșul în povești, povești și fabule de Moșul (Nic. Petra-Petrescu).
Nr. 118. Povești din țara Cehului de Bojena Niemțová, traduse de Abatele Zavoral.
Nr. 119. Călindarul pe 1925 (12 Lei).
Nr. 120. E în primejdie «cultura»!
Nr. 121. Patria, poezii de G. Tutoveanu.

Abonamentul anual:

pentru membrii «Asociațiunei» . . . . . 50 Lei
pentru nemembrii . . . . . 70 Lei

Din publicațiile mai nouă ale „Asociațiunii“:

N. Iorga: Tudor Vladimirescu, dramă istorică. Prețul 12 Lei.
Ing. Fr. Neugebauer și I. Georgescu: Viitorul tehnic-economic al României întregite. Prețul 15 Lei.
T. V. Păcățianu: Jertfele Românilor. Prețul 10 Lei.
I. C. Băcilă: Pictori francezi prin țara noastră. Prețul 20 Lei.
Ion Agârbiceanu: Povestiri. Prețul 3 Lei.
V. Lazăr: Ardealul și Ardelenii. Partea I. și II. Prețul à 3 Lei.
Dr. Elie Dăianu: Oameni și stări dela noi. Prețul 3 Lei.
I. Georgescu: Ce este și ce vrea să facă Asociația? Prețul 3 Lei.
Ioan Agârbiceanu: Păcatele noastre. Prețul 3 Lei.
O. Sumea: I. C. Brăteanu. Prețul 5 Lei.
Maria Regina României: Sămânța înțelepciunei. Prețul 3 Lei.
Victor Lazăr: David Urs de Mărgineni. Prețul 3 Lei.
G. Tutoveanu: Patria, poezii. Prețul 4 Lei.

Buletinele editate de Despărțământul Sibiiu:

Nr. 1. Pentru lumină și dreptate (epuizat, foaie volantă).
Nr. 2. Ce suflu să aibă șezătorile și convenirile noastre? (f. v.)
Nr. 3. In «Casa culturală» (f. v.)
Nr. 4. Dacă dai de-un om de al tău... (broșură). p. meserii.
Nr. 5. Pentru o geografie medicală a Ardealului (broșură).
Nr. 6. Răspânditorii de lumină. Un început bun (f. volantă).
Nr. 7. Câștiguri monstruoase (f. volantă), contra cămătarilor.
Nr. 8. Unui artist-desenator (f. v.), contra desemn. pornogr.
Nr. 9. Marele Galeotto (broșură), contra bârfelilor.
Nr. 10. Liga bunătății (broșură).
Nr. 11. Impotriva boalelor sexuale (broșură).
Nr. 12. Cât de departe am ajuns cu toții (broșură).
Nr. 13. Toate plugurile umblă... (broșură), pentru țărani.
Nr. 14. Linda Raia (comedie într'un act) (broșură).
Nr. 15. Cum să aranjăm concerte poporale (broșură).
Nr. 16. Versuri pe fruntariul căsii. Cum creștem pomii?
Nr. 17. Vă place așa? (împotriva dansurilor urâte).
Nr. 18. Ia-mă cu tine (sfaturi de lectură bună), (broșură).
Nr. 19. Călcâiul lui Achile (piesă în 3 acte) (10 lei), (broșură).
Nr. 20. E mult de lucru (dare de seamă pe anul 1923/24).
Nr. 21. Ce sameni vei culege. (com. 5 acte de Sedaine) (10 lei).
Nr. 22. Probleme de actualitate.
Nr. 23. Muncitorul în fața problemelor sociale de azi.
Nr. 24. Considerațiuni generale asupra rasselor din Europa și în special asupra rassei noastre românești.
Nr. 24. Spre o lume mai bună. (Probleme vitale).
Nr. 25. Glasuri de alarmă din toate taberile.
Nr. 26. Din problemele originei și evoluției viețuitoarelor.
Nr. 27. Problema responsabilității individuale și sociale.
Nr. 28. Cum trebue privită lupta și considerați luptătorii.
Nr. 29. Conștientul și inconștientul nostru.
(22—24, 26—29 de Dr. Gh. Preda.)
Nr. 30. Pedagogia aplicată. (De Ds. Dr. Vlaicu).
Nr. 31. Pe pământ udat de sânge (de H. P.-Petrescu) 10 lei.

Buletinele se răspândesc *gratuit* (afară de Nr. 19, 21 și 31), tipărite fiind pe spesele câtorva oameni de inimă și din câștigurile avute cu conferințele din Sibiiu.

Dacă nu se răspunde la cerere, este dovadă că foile volante sau broșurile sunt epuizate.

Prețul 5 Lei.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
947.75 G344C C001
Cum s'a facut unirea Basarabiei /
3 0112 089309626